

Contribuții la istoria învățământului gorjean

Ion Popescu-Brădiceni

I.1. Petre P. Popeangă – un ilustru dascăl gorjean

Chipul învățătorului Petre P. Popeangă este și va rămâne în galeria de aur a ilustrațiilor dascăli gorjeni, pururea exemplar, pururea pildă generațiilor ce-i vor urma!

S-a născut în satul Lelești, comuna Lelești, la 1 noiembrie 1892. Învățământul primar l-a absolvit în anul 1905, la Școala nr. 1 de băieți din Târgu-Jiu, având director pe institutorul Alexandru Ștefulescu, iar la clasă pe institutoarea Teodosia Dutescu. În anul școlar 1906-1907 a făcut clasa I la Gimnaziul „Tudor Vladimirescu”, iar în toamna anului 1907 a reușit ca bursier al Școlii Normale din Craiova, pe care a absolvit-o în iunie 1913, titlul de învățător obținându-l abia în toamnă, din cauza declanșării războiului româno-bulgar.

Imediat după examen a suplinit la Școala primară de băieți nr. 1 din Târgu-Jiu catedra institutorului N. Drăgoescu, care ocupa postul de revizor școlar. La 30 decembrie 1913 a fost numit învățător cu titlu provizoriu la școala cu un singur post din comuna Vădari, unde a funcționat până la 1 octombrie 1915, dată când a fost transferat în postul I al Școlii primare din comuna Lelești, în care a funcționat până la 1 aprilie 1943.

Ca toți dascălii generației sale, a făcut războiul din 1916-1919 pentru îndeplinirea idealului național, cu gradul de sublocotenent de rezervă, terminând cu gradul de căpitan, invalid de război. Aventura războiului a început în vara anului 1915, cu Școala de ofițeri rezervă de la Turnu-Severin și apoi repartitia la Regimentul 18 infanterie Târgu-Jiu. A intrat în luptă pe frontul din Ardeal, unde a fost rănit, la 2 septembrie 1916, la Vârful Băii, lângă Hațeg, rămânând infirm de ochiul drept. Partea a doua a războiului a făcut-o în funcția de comandant al Companiei a III-a recruți, în Moldova, apoi de comandant al biroului mobilizării al Regimentului 18 infanterie și în final (august 1917 – mai 1918) ca ofițer instructor al Liceului militar Iași. A fost decorat cu „Coroana României” cu spade și panglica de virtute militară.

În 1920 a dat examenul de definitivat la Școala Normală din Turnu-Severin, în mai 1921 examenul de gradul II la Școala Normală din Craiova și, în septembrie 1927, gradul I. Până în penultimul an al funcționării în învățământ a condus școala din Lelești ca director, aducându-i-se „mulțumiri ministeriale”.

La 1 ianuarie 1926 a fost numit subvizor școlar de control, iar, din aceeași lună a anului 1934, inspector școlar de circumscripție – regiunea Craiova, repartizat pentru județele Gorj și Mehedinți, în care a funcționat până la 1 ianuarie 1937 când a fost rechemat la catedră. Pentru stăruința depusă cu prilejul măririi localului de școală, construind anexă două săli de clasă și o cancelarie, a fost decorat cu medalia „Răsplata muncii pentru construcții școlare, clasa I”. Cu prilejul ieșirii la pensie, a fost sărbătorit cu multă dragoste, Petre P. Popeangă dăruind școlii suma de 500000 lei, depusă la banca populară locală, din al cărei venit să se cumpere cărți elevilor săraci, precum și pentru premiile școlare.

Dar, dincolo de aceste necesare informații biografice, care zidesc istoria acestor locuri, plasate în epocă, am dorit să stăruiesc în acest profil asupra activității pedagogice, culturale și sociale a învățătorului Petre P. Popeangă.

În anul 1921 a înființat căminul cultural „Tudor Vladimirescu”, printre cele dintâi cămine culturale din țară, în cadrul căruia s-a dezvoltat corul sătesc. A condus ca președinte cercul cultural din care făcea parte școala primară din Lelești și comisiile de examinare în diferite centre din județ, la examenele de absolvire. A înființat, pe lângă această școală, o bibliotecă de peste 500 volume, prin donație proprie, o farmacie școlară, o cooperativă școlară, un început de muzeu sătesc, cantină pentru elevii săraci. A publicat, de-a lungul vieții, articole cu conținut didactic, cultural, social, economic, în revistele didactice: „Chestiuni metodice”, „Gazeta școlii” (Craiova), „Lamura”, „Ideia” (București), „Revista învățătorilor gorjeni” (Târgu-Jiu), revistele economice: „Cooperativa” (București), „Cooperatorul” (Târgu-Jiu) dar mai ales în organul independent „Gorjanul” din Târgu-Jiu, care a activat în acest colț de țară neîntrerupt, cu un tiraj destul de mare (chiar din start depășind 5000 de exemplare), fapt neobișnuit la asemenea publicații.

Pe linie didactică, a alcătuit manuale de curs primar – clasele I-IV – colaborare cu Constatin Dănaș, C. Dârvărescu și Victor Pătrășcoiu. A activat pentru înființarea și organizarea „Asociației învățătorilor din județul Gorj”, din 1920 până la pensionare fiind în consiliul de conducere și o bună parte din timp președintele ei. A înființat o bancă populară a învățătorilor din județ și o cooperativă-librărie. În 1922, în Congresul de la Cluj, a fost ales în comitetul „Asociației generale a învățătorilor din România”. A activat și în domeniul cooperatiei, fiind ales în consiliul de administrație al Federalei „Gorjul”, între anii 1920-1940.

Învățător, luptând cu întunericul de jos al celor mulți și mereu loviți de soartă, luptător pe front, luptător în cooperatie pentru dezrobirea economică și afirmarea puterii vieții asociate, Petre P. Popeangă și-a făcut datoria cu prisosință față de gorjeni și țară. De aceea, numele său, figura sa de adevărat patriot merită să rămână pentru totdeauna în memoria istoriei acestor meleaguri.

I.2. Destinul învățătorimii gorjene în perioada interbelică

Răsfoiesc cu evlavie, cu emoție, cu infinită răbdare, filele de pergament ale Cărții Timpului, în căutarea identității spiritualității gorjene. Mai precis cu intenția programatică de a fixa în Eternitate profilul Învățătorului gorjean așa cum s-a conturat el, în vremuri. Și unde să aflăm mărturii despre activitatea învățătorului gorjean, dacă nu în numerele primei serii din „Gorjeanul” (pe atunci caligrafiat „Gorjanul”) pe când director-proprietar al publicației, care a depășit de curând rotunda cifră de 2 000 de apariții, era domnul Jean Bărbulescu.

Iată, de exemplu, în numărul 38 (anul III, Târgu-Jiu, 25 octombrie 1926) recitesc pe nerăsuflăte un fragment dintr-un studiu intitulat, generos, „Propagarea adevărului și binelui la sate” și semnat de învățătorul Pantelimon Diaconescu, inspector școlar al activității extrașcolare, în care autorul întocmește un pilduitor cod moral și profesional al dascălului. Cum trebuie să se poarte învățătorul în lume ? „Trebuie să aibă adânc spirit de observație asupra mediului în care trăiește. Rațiunea și elementarul bun simț îi vor arăta punctul unde trebuie să se întâlnească frumoasa tradiție cu civilizația. Mai trebuie încă tact și măsură în felul cum trebuie să te porți - sau mai bine zis comporți — în mijlocul celor cu care trăiești”.

În același număr, învățătorul Petre P. Popeangă dezbate condiția de dascăl într-o societate ruptă în două de moravuri, de violență, de corupție ș.a.m.d. Este evocată, printre altele, figura vrednicului Calinic Istrati, care a fost „bătut și dat afară din școala unde se trudea să aprindă scânteia românismului”.

În alt număr al „Gorjanului”, unul dublu (14—15, anul IX, 15—22 aprilie 1932, Târgu-Jiu), găsesc o relatare de la Congresul extraordinar al învățătorimii gorjene din care ne vom putea schița o imagine, mai mult decât sugestivă, despre existența socio-profesională a dascălului în Gorjul interbelic. Congresul a avut loc, în 10 aprilie 1932, și au participat peste 400 învățători și învățătoare, precum și oficialitățile și personalități ale timpului: prefectul Miron Constantinescu, dr. N. Hasnaș, Lt. col. P. Petrescu, fost prefect, Jean Bărbulescu, directorul „Gorjanului”, Ion Ciotor din Poenari, fost deputat, președintele „Asociației învățătorilor gorjeni”, Ion Isac din Pojogeni, deputat, învățătorii Gh. Găvănescu din Cornești, Petre Popeangă din Lelești, Gh. Lăscăteu din Stolojani, C. Rovența din Hodoreasca, D. A. Berea din Stroești și Nic. Popescu din Bobu.

Din discursurile acestor iluștri oameni ai Gorjului, patetice și usturătoare fotografii ale epocii, când rege al României era Carol al II-lea, țara era guvernată de național-țărăniști și ministru al școalelor era Nicolae Iorga, ne-am putut fixa reperele articolului de față: datoria și misiunea dascălului precum și condițiile sale de muncă și viață.

Rolul învățătorului în acei ani de repetate curbe de sacrificiu, de salarii neplătite cu jumătățile de ani, de concedieri ale salariaților, de desființare

a școlilor, de bolnavi fără hrană și fără foc în spitale, de fraude financiare de 19.749.998.151 lei în anul 1931, aproape cât bugetul Statului pe 1932, de atavism al intereselor personale parcă fără precedent, de criză teribilă, de neagră mizerie economică, de scăzut coeficient moral, de crud egoism, de luni în care un popor întreg renunță la hrana fizică și spirituală, închide Ochii în fața scenelor tragice ale sărăciei și promiscuității, strânge pumnii și scrișnește dinții de atâta suferință, pare, în contextul de mai sus, de-a dreptul ingrat și imposibil de îndeplinit.

Astfel învățătorul trebuie să fie un luptător pentru o mai bună viață socială. Munca lui e un apostolat. Obiectivele lui: salvarea satelor din robia materială, ridicarea sănătății morale în mediul rural. El este un stâlp pe care se reazimă edificiul social. Dacă era așa, de ce ingratitudinea Guvernului față de ei? De ce lipsa de mijloace, mediul neprielnic, drepturile lui sfinte nesocotite, salariile reduse și neachitate cu lunile, starea de cerșetori pur și simplu a luminătorilor satelor, discriminarea lor ca slujbași ai Statului în comparație cu jandarmii, magistrații, militarii, funcționarii din orașe, suferința fizică și morală, disperarea, dezamăgirea, jignirea demnității umane, desconsiderarea lor în ultimă instanță? De ce? Ne punem și noi întrebarea azi cum și-o puneau atunci acești inimoși apostoli gorjeni, fără însă să capete decât explicații și fel de fel de angajamente mai mult sau mai puțin întemeiate. De pildă, reprezentantul Guvernului, prefectul adică, le-a expus starea critică a țării: fabricile nu mai lucrau, băncile își închiseseră ghișeele, Franța acorda împrumuturile dar cu țîrîta, delapidările fuseseră de miliarde. În timp ce o învățătoare din Secuime se aruncase înaintea trenului, un dascăl de la Nistru murise de foame, după autopsie găsindu-i-se în stomac murături cu care se hrănise de zece zile, în Banat învățătoarele au apelat la sprijinul jandarmilor ca să nu piară de foame. În acest context așadar se chinuia dascălul român și cel gorjean implicit să-și ducă la capăt datoria sa.

Revenind la ideea inițială a materialului de față, tot în sarcina învățătorului cădeau și organizarea și pregătirea festivităților culturale. Astfel în toamna lui 1937, învățătorul Dumitru Pupăză, directorul școlii primare din comuna Dobrița, prin donația bănească (10 000 lei) a d-lui lt. col. P. Petrescu, deputat de Gorj, construie o scenă pentru ținerea serbărilor și a spectacolelor cultural-artistice.

Îmi închei aici însemnările despre destinul învățătorimii gorjene în perioada interbelică cu convingerea că scopul meu a fost atins. Căci ce am urmărit de fapt? În primul rând să arătăm că în pofida oricăror conjuncturi socio-politice și economice nenorocite, uneori dezarmante, dascălul gorjean a fost la postul său de educator al micuților noștri școlari de țărani îndeosebi, mulți dintre ei sărmani, flămânzi, desculți, într-o situație cumplită de lipsuri greu de contracarat. Și-a purtat cu cinste povara crezului său de apostol al satului. A făcut tot ce i-a stat în putință pentru dezvoltarea sentimentului de patriotism, pentru răspândirea în mințile tuturor a ideilor de bine, adevăr, dreptate, libertate, omenie, credință ș.a.m.d. Cu modestele sale posibilități a alinat rănilor sufletești necicatrizate vreodată ale celor

---

nevoiași și obidiți. Și în al doilea rând să demonstrez că în România anilor 1926-1937 țara a fost guvernată în interesul unor categorii sociale și în detrimentul altora, că instituțiile de bază ale societății, printre care și învățământul, se confruntau cu dificultăți insurmontabile.

I.3. Amintiri despre EMINESCU

Despre EMINESCU îmi amintesc că a fost
mai întâi arbore,
apoi oglindă într-un salon de aur
din Palatul Limbii Române,
apoi sunet de corn mereu amplificat
de căderea frunzelor
pe pleoapele femeii iubite.

În timp ce era arbore se înconjura
cu cercuri din ce în ce mai
largi
până atingea logosul
de dinlăuntru materiei.

În timp ce era oglindă
privindu-se din sine însuși
descoperea un Pod îndepărtat
pe sub care
trecea Eonul
ființei sale ca un fluviu
răsăritean.

În timp ce era sunet de corn
plutea nevăzut
peste lacuri-cuvinte
și codri de înțeleșuri
ca un arheu
întreținând Marele Foc
al Mîinii-Poem
cu care scriu Eu.

I.4. Eroilor gorjeni

Tot ceea ce e-n mine viu se scurge acum
 prin aceste lacrimi pe buzele tale sărate, patrie,
 tot ceea ce e-n mine mort se scurge acum
 spre rădăcini trăgându-mă-n adînc.
 Dar rămîn cu imaginea acestor EROI
 văzuți într-o viziune a mea
 ca niște Apostoli ai Învierii.
 Mersul lor era o plutire
 în pîntecul cald al verii,
 în muzica plantelor,
 în vigoarea lor foșnitoare.
 Pluteau cu fețele conturate clar în frunzele
 de măceși, netulburate de adierea privirilor mele,
 și cu greu se adunau punctele luminoase
 de prin semințele coapte închegînd vag niște
 trupuri subțiri. Lipiți de pămînt, ascultîndu-și
 viața circulînd neîntrerupt cu sevele prin tulpinile mici
 păreau umbre culcate
 în propria lor bucurie,
 păreau manifestările
 de după zăbrele
 ale ultimilor transcriptori de Epopee.

I.5. Cronica unor am tulburi (1770—1828)

Într-o divină seară de noiembrie.

S-ar putea să pară că m-am lăsat furat, precum romanticii, de aducerea în relief limbajului a unor îndepărtate timpuri. Dar, veți vedea, nu e deloc așa. Pentru că în evocarea de față, saltul dinspre prezent spre istoria trecută a Gorjului s-a făcut sub semnul sublimei stări de grație pe care profesorul doctor I. Maghieru, la obîrșie gorjean, dar practicîndu-și nobila profesie la Școala Politehnică din Timișoara, pe la 1937, a avut-o, într-o divină seară de noiembrie a anului mai sus amintit.

Descoperind un anume manuscris, a întocmit o providențială epistolă către directorul publicației „Gorjanul”, domnul Jean Bărbulescu, absolvent al Școlii Superioare de Comerț din București, însă fiu de învățători din Bogații de Dîmbovița, în care l-a rugat să facă loc în paginile săptămînalului pe care-l scotea unui document alăturat scrisorii, în transcriere absolut fidelă. Originalul,

un hrisov așternut în alfabet chirilic, era o însemnare cronologică redactată după spusele paharnicului Zamfirache Bâlțeanu, o figură ilustră a Gorjului, fost prezident al consiliului municipal al orașului Târgu-Jiu, în 1844.

Prețioasa cronică fixa în eternitatea istoriei evenimente notabile petrecute în Gorjul anilor 1770 – 1828, fiind aproape exclusiv vorba despre isprăvile „volintirilor” și pandurilor olteni care se împotriveau cetelor de bandiți turci înarmați (pazvangii, cîrjalii) care de pe la jumătatea secolului al XIII-lea năvăleau sistematic, jefuind, peste Dunăre, în Muntenia și în Oltenia, ajungând până în munți, unde bieții localnici se retrăgeau la adăpostul pădurilor și peșterilor. Textul a fost încredințat hârtiei, după cum rezultă din notița privitoare la data nașterii lui Vodă Gheorghe Bibescu, între decembrie 1842 și iunie 1848 și moștenit, odată cu actele de familie, de către generalul Gheorghe Magheru, după care a fost rîndul nepotului revoluționarului pașoptist, colonelul adjutant Romulus Magheru, să păstreze, cu sfințenie, străvechile documente. Preluând deci importantul manuscris profesorul doctor I. Magheru l-a oferit, firesc, unei arhive și astfel eu însumi am avut acces la litera lui.

Cadrul istoric. Voi integra acum într-un cadru istoric perioada „descrisă” atât de lapidar de paharnicul Zamfirache Bâlțeanu, după povestirile pe care i le lășaseră, cu limbă de moarte, părinții săi. Țara Românească n-avea o apărare organizată, o armată națională — o desființase regimul fanariot. Imperiul otoman, în plin proces de decădere, nu mai putea impune autoritatea sultanului propriilor sale organe administrative sau militare provinciale. Transformate în instrumente autonome de împilare și jaf, aceste organe deveniseră de necontrolat, de nestăpînit, de-o cruzime inimaginabilă și de-o lăcomie grotescă. Salvarea sărmanului român era să fugă cu ce amar apuca să ducă cu sine în spinare sau cel mult într-o căruță dacă era mai înstărit. Însuși domnul Mihai Vodă Șuțu, la răspîndirea zvonului că vin pazvangiii asupra Bucureștilor, „emigrase” cu toată boierimea, peste munți, la Brașov, pe la anul 1802.

Cu atât mai eroice ne apar astăzi jertfele volintirilor și pandurilor olteni și gorjeni, singurii, în frunte cu căpitanii lor, care au luptat din proprie inițiativă și fără sprijinul unei autorități centrale, împotriva turcilor, reușind deseori a-i înfrînge și a spăla onoarea țării.

Pieriți pe câmpul de luptă. Astfel, la anul 1770, un biv (fost) polcovnic Șerban Magheru avea să se remarce în războiul ruso-turc (1769 —1774) din timpul Ecaterinei a II-a, încheiat prin pacea de la Kuciuk Kainargi. Drept răsplată de la împărăteasă, i s-a acordat acestui gorjean brav cinul (rangul) de porojnic. În același an, Șerban Magheru avea să moară, în fruntea „volintirilor” și pandurilor săi, în satul Preajba, lângă hotarul Târgu-Jiului, în toiul unei cumplite bătălii împotriva unei armii turcești dotate cu artilerie. Chipul porojnicului Șerban Magheru, ca ctitor, se aflase în biserica cea veche a Magherilor, de la Bârzeiul de Gilort, refăcută în 1800 de căpitanul Șerban Magheru, fiul protopopului Ion

Magheru. Din păcate biserica nu mai există, ea fiind în ruină încă din cel de-al treilea deceniu al secolului XX, când mai rămăsese în picioare doar o parte din zidurile pe care se vedeau portretele ctitorilor. Deci, căzând într-o îndrăzneată șarjă Șerban Magheru, i-a urmat la comandă, în bătălia de la Preajba, tot un viteaz, Rumân Barbu Vișoreanu, și el comandir vestit al pandurilor, ajuns cu vremea stolnic. Ca să se răzbune pentru pierderile suferite, turcii au ars mai mult de jumătate din Târgu-Jiu. În cinstea celor pieriți pe câmpul de confruntare tragică, nepotul de frate al vistierului Șerban Magheru, pe numele său polcovnic Ion Magheru, a înălțat o nouă biserică, în 1824, tot la Bârzeiul de Gilort. Acestei biserici, i s-a reînnoit complet acoperișul în anul 1937 prin bunăvoința primului ministru G. Tătărescu, când a dispus să se aloce o sumă consistentă monumentului respectiv!

Prin foc și sabie. Apoi, la anul 1800 (într-un ghenar), Târgu-Jiul a fost atacat de un Amet Beiu Vidinlâu a cărui oștire a pus foc câtorva case și a luat prizonieri pe stolnicul Barbu Vișoreanu și pe paharnicul Zamfirache Bâlțeanu, ținându-i la Vidin nouă luni, până când aceștia s-au răscumpărat cu bani grei. Peste 2 ani (27 aprilie 1802), Târgu-Jiul a fost trecut prin foc și sabie de Manaf Ibrahim, unul din căpitaniii lui Pasvantoglu, faimosul pașă-bandit de la Vidin, care se răzvrătise și nu mai admitea autoritatea sultanului. Orașul a ars iarăși mai mult de jumătate, printre clădirile cuprinse de flăcări fiind și o biserică. Ca o informație de oarecare senzație, în acel aprilie 1802 s-a născut în Târgu-Jiu Măria Sa Prințul G.G.D.Bibescu. Patru ani mai târziu (15 august 1806), turcii ostroveni de la Ada Kaleh sub căpitănia lui Ibrahim Aga și a lui Bechir Aga, cel dintâi unchiul lui Regep Aga, cel de-al doilea nepot al lui Regep Aga, au prădat încă o dată Târgu-Jiul. Fiindcă am invocat numele lui Regep Aga, pașa de Ada Kaleh, cred că nu e lipsit de interes să-i detaliem biografia. Român grănicer, luat în captivitate de turci, a izbutit să parvină până la titlul de pașă. Amintindu-și de originea sa românească, a zidit pe banii săi biserica de la Tufări. L-a ajutat pe Tudor Vladimirescu și pe fratele său și, cum era de așteptat, a dispărut ucis mișelește de pașa din Vidin la 1 octombrie 1814. Revenind la lovitura dată capitalei Gorjului, voi continua relatarea dramaticelor fapte redând amănunțit traseul lui Ibrahim Aga. Prin urmare Ibrahim Aga a incendiat câteva case din Târgu-Jiu, a luat prizonieri câțiva boieri orășeni, printre care și pe stolnicul Bujoreanu, cărora le-a pretins ulterior răscumpărări costisitoare. Celălalt jefuitor, Bechir Aga, și-a continuat drumul în satul Bârzeiul, la casele vistierului Șerban Magheru, căpitan al poterilor județului. Negăsindu-l la domiciliu, au dat foc caselor și gospodăriilor locuitorilor din acel sat, prelungindu-și acțiunea de pradă în satul Piscoiu, unde se stabilise de fapt Șerban Magheru cu ai săi. În urma unei sângeroase lupte, magistral dirijată de vistier, Bachir Aga a fost rănit și prins de viu iar un Constantin Sănătescu, slujbaș însărcinat cu aprovizionarea oștirii și povățuitor al turcilor, a fost omorât.

30 august 1828. Ultimul an al cronicii care a constituit subiectul eseului nostru. În care paharnicul cavaler G.G. Magheru (generalul de mai târziu), pe atunci șef al tuturor poterilor Valahiei mici cu tabăra în Mehedinți, avea să sosească oportun încât Târgu-Jiul să nu fie transformat în cenușă peste jumătate de către turcii ostroveni. O uliță dinspre podul Jiului, cu 18 case de rând, arsesse deja, însă venirea lui Magheru a curmat nenorocirea. Neslăbite până în satul Glogova, sub dealul Bujorăscului, hoardele turcești au trebuit să cedeze, însăși căpetenia lor Ghioler Asan fiind capturată de eroul gorjean și predată lui Frederic baron de Geismar, general în armata rusă, comandant al trupelor de ocupație rusești din Oltenia în războiul cu turcii (1828—1829), cu sediul în Dolj, la Cioroiu.

Argument final. Am întreprins această captivantă incursiune în trecutul Gorjului, în istoria lui atât de densă și încărcată cu pilde de-un patriotism tulburător, cu convingerea că am pus pe catedra de lucru a învățătorilor gorjeni un instrument folositor muncii lor instructiv-educative, trudnicei dar minunatei lor misiuni asumate cu bună știință, de a îmbogăți mințile și sufletele școlărilor cu secvențele acestea realmente fascinante decupate, vizionar și apoteotic, de paharnicul Zamfirache Bâlțeanu din îndelunga mărturisire către inima sa a părinților săi ori din propriile experiențe de viață, trăită, după cum ați înțeles, în vremuri extrem de ambigue, de incerte, de blestemate. Nouă, modești și credincioși iubitori de istorie, nu ne rămâne decât să ne aducem înșine elogiul întru slăvirea tuturor celor care au făcut posibilă cunoașterea acestor pagini din viața de odinioară a Gorjului, fie ei paharnici, profesori, publiciști. Căci altfel cum am fi aflat astăzi de comportamentul extraordinar al „volintirilor” și pandurilor, în frunte cu căpitanii lor, în dese războaie cu cotropitorii turci? Cum am fi intrat în posesia acestor oglinzi cu dublă față, una spre trecut și alta spre viitor? Cum ar fi recuperat spiritul nostru (fruct pârguit) rădăcinile sale atât de puternic înfipite într-un pământ pe care generații succesive l-au înroșit cu sângele lor, în apărarea libertății lor, a drepturilor lor sacre, a independenței lor inviolabile?

I.6. Gheorghe Dobrescu – o viață de apostol

Gheorghe Dobrescu a dăinuit ca învățător 50 de ani încheiați. Prin agoniseală proprie a atras atenția și ca bancher cu firmă. Dar dincolo de toate aceste tribulații pământești a avut și nobila obsesie a scrisului. Preocuparea cea mai aleasă a spiritului, elaborarea unei cărți, vizează, din pornire, și aducere-aminte, și reamintirea, motive îndeajuns de străvechi căroră Platon le acordase importanța cuvenită într-un „dialog” celebru. Dedicția de pe unul din volumele scoase de învățătorul Gheorghe Dobrescu la tipografia „La Răduțoiu” din Târgu-Jiu este datată 1 ianuarie 1936, Copăcioasa. În „Din scrierile mele senzaționale” Gheorghe Dobrescu, vlăstar al familiei Dobrești din satul Arjocii— Godinești, convins că aduce prin gestul lui prinos și folos neamului său, ca unul care a

sorbit din „neuitatele izvoare” ale Ființei, povestește cu osârdie și descrie cu talent întâmplări și locuri ale existenței sale atât de zbuciumate.

Sub semnul istoriei și al soartei, evocă satul natal, Arjocii, așezat la confluența râurilor Tismenița și Orlea, și întemeiat între anii 1600 – 1700, prin descălecarea a trei neamuri: familia Cernăienilor, venită din Cernaia-Mehedinți, familia Arjocilor, venită de aiurea cu mama Arjoca și familia Dobreștilor, venită din Dobromir. În maniera „Amintirilor din copilărie” ale lui Ion Creangă se lasă furat de limpezimea și sacralitatea apei Tismenița, ori răscolit de blestem împotriva Orlei, căci aceasta înecase în bulboanele-i ucigașe pe tovarășul de păstorit, Constantin Muja. Cu har balzacian, portretizează Grindul — izlaz pentru vite. Trebuie să recunoaștem că, inimos și sensibil, acesta, retrăindu-și trecutul, simte în voluptatea dibuirii amănuntului ceva esențial. Iată, de pildă, în episodul dedicat pădurii seculare Broasca, detalii precum atacarea copilului de către un viezure, ori fugăria lui de către un șarpe dobândesc dimensiuni mitice. Însă dând naturii ce i se cuvine, învățătorul Gheorghe Dobrescu. În postura de biograf al propriei vieți, își proiectează fascicolul clarviziunii asupra chipului scump al mamei, de dragostea căreia s-a bucurat doar 7 ani, căci ea murise prematur. Fusesse gospodină pricepută și comerciantă deșteaptă și cinstită. Despre tatăl său, Ilie Dobru, fiul lui Constantin Dobru, mazil (boier pe vremuri), relatează cu pioșenie momentele când a intrat servitor la un negustor din Baia de Aramă (unul Brașoavă), pe 3 ani, să-l învețe boiangeria, când ca negustor în Turnu-Severin a câștigat 30 de galbeni când ca vânzător de mărunțișuri pentru femei și fete a strâns 100 de galbeni, când s-a căsătorit cu fata popii din Vâlcea, Lica, pețită de un unchi, Petre Cernăianu. În așternerea pe hârtie a secvenței „însurătorii”, Gheorghe Dobrescu e inegalabil: schițează figuri originale și tari, intuiește psihologii memorabile (unchiul, popa, preoteasa, Licuța), dă ritualului „cerutului de la părinți” o savoare blând-ironică însă iertătoare. După ridicarea casei, s-a celebrat nunta. Odată formată noua gospodărie și-a deschis o prăvălie model dublată de o boiangerie. Au venit copiii, ca un noroc divin, ca o mângâiere în orele de libertate. Dar din șapte născuți, în douăzeci de ani de roditoare căsnicie, au trăit numai patru: Ion, Constantin, Gheorghe și Zoița. După moartea soției sale, negustorul Ilie Dobrescu, al cărui noroc se convertise brusc în nenoroc, își ținu copiii în seminar și reuși să-l instaleze pe cel mare preot în Godinești, iar pe următorul învățător în Vărsăturile, transferat cu vremea tot în Godinești. Dacă Joița se sfârși sugrumată de mama cea vitregă, Gheorghe scăpă, mergând la școală la dascălul Toma Luculescu. Redactându-și memoriile de familie, învățătorul Gheorghe Dobrescu nu face decât să continue tradiția „cronicărească”. Stilul nu mai diferă, fiind literar, presărat cu adânci cugetări, oferite minții de îndelunga experiență și existență.

În toamna anului 1879, Gheorghe Dobrescu, sprijinit de fratele său, Constantin, reuși la Școala Normală din Târgu-Jiu. Termină cursul claselor

normale la Sf. Pătru în 1883. După un examen riguros a izbutit să fie numit învățător de gradul II la școala din comuna Tomșani, lângă Horezu—Vâlcea, la 15 noiembrie 1885. Insist asupra funcționării ca învățător a lui Gheorghe Dobrescu în Tomșani, pentru că, așa cum este înfățișată, ea cuprinde aspecte doveditoare asupra mentalității unei epoci, asupra comportamentului moral al unui dascăl de țară. Stând în gazdă la preotul Ion Herăscu și la maica Ilinca Armășescu, tânărul învățător se făcu apreciat de întreaga suflare a comunei. Inspectându-l la clasă revizorul I.S. Teodorescu i-a cerut avansarea la gradul I. La 15 septembrie 1888, cu acordul Ministerului Școalelor, reprezentat de doctorul Istrati, s-a produs transferul din Tomșani în Copăcioasa. Aici la o școală ființând din 1832, deci cu ilustră permanentă, se izbește de o reputație compromisă a localității: sediu al investițiilor hoți Boian, Andrei și Corcoață, care-i „jăgmănesc pe călători, la drum în ziua mare”. Personal, revizorul școlar Ștefan Sadoveanu l-a avertizat că așezarea are „oameni răi” care „vrând să ia clopotul de la gâtul bouului mai bine taie gâtul bouului decât să strice lanțul clopotului”. Răspunsul lui Gh. Dobrescu a fost memorabil: „Domnule revizor, sunt ei răi, eu sunt bun și, dacă rămân aici, ori îi fac pe ei buni ca mine ori mă fac și eu rău ca ei și o să trăim împreună”. Asemenea personajului slavician Papa Tanda, a purces în greua sa misiune de a transforma pe săteni. A depistat mai întâi că „dezbinarea și învrăjbierea între locuitori provine numai din cauza partidelor politice în care se împărțise populația gonindu-se până la ușa temniței”. A constatat că cei doi preoți, C. Diaconescu, cinstit și harnic dar cam sfios, și I. Drăgănescu, lacom, nu se vedeau cu ochi prietenești. S-a convins că lumea nu este așa de primejdioasă, ci îi „lipsește un bun sfătuitor, un cârmaci destoinic și îndrăzneț”.

Pe baza acestor descoperiri pe cont propriu, Gheorghe Dobrescu, unit cu preotul C. Diaconescu, a purces la opera de educație. Însă ca să se stabilească definitiv în comună s-a căsătorit cu o fată orfană, Ioana N. Sucitu, la sfatul gazdei sare, călugărul Visarion Pănoiu, la 28 octombrie 1888. Și a adăstat. Și a contribuit efectiv la construirea unui local de biserică, a unui local de școală, la înființarea unei bănci populare, cea dintâi din județ, la organizarea unei asociații cu învățătorii din comunele vecine. Pilda a fost rapid preluată de comunele Scoarța, Budieni, Pojogeni, Colibași, Bobu etc. Simultan, n-a pregetat să-și clădească o gospodărie-model, asemenea cu a tatălui său odinioară. Astfel, în Copăcioasa, fu vizitat de ministrul Spiru Haret care-l întrebă prin ce miracol își durase gospodăria și dezvoltase averea. „Numai prin cinste, economie și muncă” a sunat răspunsul învățătorului. Aflând că dascălul își cheltuise salariul pentru înălțarea celor două instituții vitale ministrul Spiru Haret i-a trimis suma de 500 lei ca ajutor pentru gospodăria particulară. Prefectul județului Gorj, Ioan Carabatescu, i-a dăruit, la rândul-i, un bou de prăsilă. Ministrul I.G. Duca, cu ocazia inspectării băncii populare „Stupina”, a servit masa în casa renumitului „apostol” și i-a mărturisit că îi place enorm zona, obiceiurile locuitorilor, și că ar

vrea să devină al doilea loc natal al domniei-sale. Episcopul Atanasie Mironescu, cu ocazia sfințirii noului local de biserică, la anul 1900, a fost găzduit de dascăl și 1-a binecuvântat pentru truda sa admirabilă. Au sosit, normal, alte izbânzi: aducerea unei instalații de moară și gater, deschiderea unei case de comerț și a unei prăvălii, până la începutul primului război mondial pomenindu-se cel mai bogat din comună. Pe parcursul conflagrației, aventurile lui Gheorghe Dobrescu s-au succedat aiuritor. Statul Major al Armatei de pe Frontul de la Jiu 1-a ridicat din localitate ca să nu fie luat prizonier de germani. A plecat la Craiova, apoi a stat la Slatina trei zile îngrămădit în vagoane cu sute de inși în pribegie. Ajuns în București, s-a prezentat la ministrul Duca și a fost îndrumat spre Moldova unde a sosit într-un vagon de poștă, împreună cu președintele Curții de Apel din Capitală, domnul Drăghicescu, care se retrăgea la moșia din Pădureni. După ce l-a instalat la conacul său, domnul Drăghicescu s-a reîntors în București, încredințându-i spre îngrijire averea din Pădureni, pe care n-a stăpânit-o mult timp, întrucât au ocupat-o ofițerii ruși, cu care n-au putut trăi fiind „bețivi și stricători”. S-a îndreptat spre Iași unde i-a solicitat lui Duca un post de învățător în Moldova. Și l-a primit în Focșani, la Diocheții de lângă Panciu, cu aprobarea primarului Tache Nicolau, vechi cărturar, ascultat și iubit de toți. Pe ziua de 15 decembrie 1917, o divizie rusească a sosit în comună, ocupând inclusiv școala. Printr-un compromis cu ministrul Duca și cu comandantul diviziei a obținut însărcinarea de agent sanitar, ocupându-se practic cu aprovizionarea refugiaților poștiți în comună din Panciu, Satu-Mare ori de pretutindeni. Tifosul exantematic a ucis atunci mulți frunțași ai Diocheților, inclusiv pe preot.

Împreună cu un deputat de Panciu, domnul Mihale, Gheorghe Dobrescu, a cerșit de la Consiliul de Miniștri, (discuția desfășurându-se cu Ionel Brătianu, Vintilă Brătianu, Ion G. Duca), un ajutor urgent. Și i s-a aprobat să preia, zilnic, de la depozitul armatei din gara Pufești 900 de pâini. Fiul său, în etate de 19 ani, Teodor Dobrescu îndeplini sarcina de chirurg pe traseul Pufești, Movilița, Diocheți. În iulie, nemții rupând frontul de la Mărășești, Dobreștii au fost siliți să se deplaseze tocmai în comuna Costești, lângă Tîrgu-Frumos, unde celălalt fiu, Terentie Dobrescu, își săvîrșise slujba de ofițer-casier al regimentului la Gorj. Aici și-a făcut iarăși datoria de dascăl. N-a plecat cu copiii în Rusia ci, consultându-se cu Ministerul Școalelor, a fost sfătuit să reziste și sub ocupație nemțească, în profesia de învățător în satul Cornești, unde a sălășluit până la încheierea anului școlar 1918. Și-a câștigat stima tuturor și prin două cuvântări rostite la sfințirea unei biserici și la inaugurarea monumentului eroilor, prilej cu care a vorbit și fiica sa, Marioara G. Dobrescu, în vârstă de 21 ani. „Dar în cele din urmă a plecat din Tîrgu-Frumos cu direcția Mărășești, București, Pitești, Piatra-Olt, Craiova, Copăcioasa. Revenit la soție și copiii rămași cu ea, a lucrat din nou în școala comunei, până ce, pensionat, i-a predat ștafeta și făclia fiicei sale Maria G. Dobrescu. S-a ocupat în consecință numai de afaceri, la 10 aprilie 1927, înscriindu-și firma de bancher pe

numele propriu. Însă, bătrân fiind, tot din pensie s-a limitat să viețuiască, nu fără să-și fi aranjat totuși la casele lor pe cei 5 moștenitori. Legea conversiei l-a obligat să verse debitorilor săi 500000 lei, jumătate din capitalul plasat în împrumuturi, sărăcindu-l. Am văzut ce precept de înțelepciune i-a alinat mâhnirea dar nu l-a dezumanizat: „dacă a fi pomană, rog pe Dumnezeu să o primească și de alte rele să mă ferească”. Absolut exemplară, absolut demnă poziția lui Gheorghe Dobrescu în fața destinului. Închei redactarea acestui documentar cu elogiul închinat acestei ilustre figuri a învățământului gorjean, care la 5 martie 1935 mai avea puterea psihică și etică să țină un discurs funebru la înmormântarea lui Grigore Braia, „stâlp puternic al comunei Copăcioasa”, probabil îndemnat de sine sa în așteptarea inevitabilă a obștescului repaos și conștientă de tragismul sintagmei latine „memento mori”. „Aici, jos, este mărginirea a toate. Sus este infinitul... Jos avem îngustimea spiritului. Sus largimea spiritului veșnic creator. Jos e zgomot și urgie printre oameni. Sus e pace și liniște de-a pururea... Jos este întunericul, adică moartea. Sus este lumina, adică sufletul.” Am citat acest ireproșabil poem liric din cuprinsul discursului, spre a demonstra că Gheorghe Dobrescu a fost o „fire de poet”. Iar la 1 ianuarie 1936, în vârstă de 71 de ani, se încumeta să schițeze un scurt istoric al Școlii Godinești, mândru că neamul său i-a slujit cu credință. Cât despre concepția pedagogică și filosofică a acestuia, voi consemna în numărul viitor al revistei, în care voi reliefa și personalitatea fratelui său mai mare, Constantin Dobrescu, acesta învățător în Godinești și dotat cu vocație științifică și scriitoricească, strângându-și conferințele, nuvelele și cuvântările între coperțile unor tomuri intitulate „Din activitatea dascălicească”.

I.7. Sub semnul sacru al adevărului și binelui

Publicându-și cartea de „SCRIERI SENZAȚIONALE” în anul 1936, dedicată cu adâncă evlavie urmașilor săi, învățătorul GHEORGHE DOBRESCU, de origine din satul Arjoci — Godinești și trăitor în Copăcioasa, era conștient că „numai cele scrise de persoane bune rămân de veci ca urmare nepieritoare” (Începutul). Fidel mișcării poporaniste a lui Spiru Haret, el se ghida după „o carte numită a creșterii și traiului nostru” care spune: „mai bine puțin și bun, decât mult și rău”. Creștin ortodox, Gheorghe Dobrescu își sfătuia semenii să nu-și adune „comori pe pământ unde moliile și rugina le strică” ci în inimă.

Într-un discurs ținut la intrarea în corpul didactic, ca învățător al școlii din comuna Tomșani, plaiul Horez, Vâlcea, la 29 iunie 1886, vorbea cu însuflețire și desăvârșită bună-credință despre rolul școlii ca instituție publică: „Școala și numai singură școala poate forma cum trebuie pe funcționarul cinstit, pe administratorul priceput, pe contabilul drept, pe învățător, pe preot, pe profesor, pe bunul soldat apărător ai țării și în fine pe tot omul bun, numit omul moral”. Aduag eu, omul care a stat sub semnul sacru al adevărului și binelui, al iubirii de istorie și patrie.

Apoi despre misiunea dascălului care are în seamă atât pentru creștere cât și pentru cultură pe copii, în așa fel încât să se poată forma din cetățeanul de mâine un om „voinic, cuminte și folositor lui însuși, familiei, societății, țării, omenirii întregi”. Nu se ferea să afirme că „mai bine este să piară unul decât să încurce trimiterea de la care țara așteaptă mărirea și fericirea ce îi impune viitorul omenirii” și să sublinieze teza că „numai așa progresul și fericirea sosesc printre noi cu pași repezi”. Asociind ideii de progres pe aceea de lumină, e clar că Gheorghe Dobrescu era, în concepția sa etică și pedagogică, un neoiluminist, trăgând și probabile lecturi din sociologia lui Petre Andrei, cel care în „Sociologia generală” întemeiase un sistem sociologic bazat pe o concepție integralist-deterministă.

A militat, consecvent, pentru aducerea pe băncile școlii și a fetelor de țărani, demonstrând prin acest lucru că și „în ele e aceeași dorință și putere de învățatură cu aceleași datorii și drepturi ca și băieții”.

La 14 decembrie 1924, într-o conferință populară ținută la școala din comuna Cerātu, avea să convingă auditorul asupra funcției meseriei în ieftinirea traiului și asupra importanței muncii în dobândirea bunăstării materiale și spirituale, recurgând la celebre pilde ale paremiologiei și istoriei adecvate. Eminescian, prin tangență — nu știu dacă programată sau involuntară — (a se vedea articolul „Cartea de citire” din „Mihai Eminescu — Publicistică”. Chișinău. Cartea Moldovenească 1890), învățătorul gorjean cu figură de înțelept al cetății invocă, în fața comunității, necesitatea însușirii unei meserii, aceasta putând lesne asigura meseriașului priceput o îmbelșugare rapidă.

Frate cu Gheorghe Dobrescu, CONSTANTIN DOBRESCU — GODINEȘTI mai vârstnic, și-a publicat cărțile „DIN ACTIVITATEA DASCALEASCĂ”, „ȘI TOT DIN ACTIVITATEA DĂSCĂLEASCĂ”, în anul 1900 și respectiv 1901, la Tipografia lui N. D. Miloșescu, cuprinzând conferințe populare, nuvele, poezii și cuvântări ocazionale.

Secolul în care se găsea îi oferise prilejul de a studia cu profunzime pe universalii Voltaire, Montesquieu, Rousseau, d’Holbach, Helvetius, Diderot, Goethe, Schiller precum și pe românii Gheorghe Șincai, Gheorghe Lazăr, Ion Heliade Rădulescu, Eufrosin Poteca, Petrache Poenaru, Grigore Pleșoianu, Gheorghe Asachi, Spiru Haret, toți ctitori de școală și de curent de gândire raționalist. Conform acestui curent, societatea se poate transforma prin răspândirea științei și culturii, prin lupta împotriva ignoranței, dogmelor religioase, a superstițiilor. Educația reprezintă principala modalitate de schimbare a conștiinței umane, a vieții oamenilor.

În practica sa pedagogică, învățătorul Constantin Dobrescu — Godinești va fi apelat negreșit la metode cu circulație în epocă. Precum metoda analitică, de pildă, inițiată de pedagogul francez Jean Joseph Jacoto (1770—1840) și constând în citirea cuvintelor care au fost în prealabil despărțite în silabe și sunete. Scopul

analizei este de a separa din cuvânt sunetul nou, de a-i pregăti pe copii pentru exprimarea sunetelor prin literele respective, de a le da posibilitatea însușirii în mod conștient a structurii fonetice și grafice a cuvintelor. Sau precum metoda Basedow, întemeiată de Johannes Barnhard Basedow (1724—1790) prin care se consideră că învățământul trebuie să fie cât mai plăcut, cât mai ușor, cât mai aproape de joc. Ori precum Bell — Lancaster, metodă de instrucție populară inițiată la sfârșitul secolului al XVIII-lea de preotul englez Andrew Bell (1753—1832) într-un orfelinat din India și încercată în Anglia de profesorul John Lancaster (1778—1838), cunoscută și ca metoda cu „monitori”. Categorie în mâinile lui C. Dobrescu — Godinești căzuseră și abecedarele lui Ion Creangă elaborate după metoda fonetică („sonetară” conform rebotezării marelui povestitor), întemeiată de Valentin Ickelsamer și perfecționată de Heinrich Stephann (1661—1850).

În studiul de față mă voi referi la câteva „Idei instituționalizate” după care s-a orientat dascălul gorjean și pe care le-am depistat, bucuos, în cele două culegeri tipărite. Iată-le lapidar exprimate într-o conferință din 1882 („Obligativitatea învățământului”): „În acest scop, legiuitorul a înscris în lege obligativitatea învățământului. Sunt 10 ani de când acest principiu, devenit lege, pentru unele localități e numai fictiv”; „Nu mijloacele biruiesc, ci voința, devotamentul”; „Învățătorii singuri să amuzeze pe elevi pentru a urma sau frecvența școala”; „Cu chipul acesta, școala se va încuraja, societatea va câștiga luminându-se, iar țara va progresa lățindu-se învățământul la sate”. În „Despre Familie, Școală și Biserică și raporturile dintre învățător, primar, preot și sătean” se adresa astfel sătenilor: „Sătenii iar nu trebuie a să supăra, când preotul, învățătorul și primarul îi sfătuiesc sau chiar îi forțează legalmente a se conforma legilor. Unii dintre săteni nu pot înțelege și judeca importanta și foloasele aplicațiunii legilor pentru ei, de aceea să nu li se pară cu greu când sunt chemați de acei factori la supunerea legilor”.

Într-o cuvântare ținută în conferința învățătorilor din Plaiul Vulcan — Gorj, la 8 ianuarie 1893, în Brădiceni, C.D.G. atinge aspecte stringente ale vremii și pleda pentru reconsiderarea rolului învățătorului în sistemul socio-politic: „Eu sunt convins că un guvern părintesc îngrijind bine de noi, el îngrijește de țăran — talpa țării, al căruia luminător suntem”: „Așadar scopul întrunirii noastre nu este politica, ci luminarea și oțelirea noastră în lupta ce desfășurăm contra ignoranței. Necesitatea acestor întruniri, domnilor, este de netăgăduit, atât după spiritul timpului...” Temă preferată pe care a dezbătut-o, cu aplombu-i caracteristic, și într-o cuvântare rostită la 29 iunie 1893 la împărțirea premiilor la școala din Godinești și intitulată „Despre Instrucțiune (Învățătură)”: „Numai de la școală, de la învățătură, atârnă toată fericirea materială, intelectuală și morală a individului, familiei, societății și în fine a întregii noastre patrii, România.”; „Instrucțiunea joacă rolul cel mai mare în lume asupra individului și societății”.

Cred că cea mai reușită caracterizare și fixare în cadru a Instrucțiunii,

citită de mine, de către acest strălucit pedagog rural a fost schițată : „Din instrucțiune au ieșit reformele cele mai salutare ale oamenilor. Instrucțiunea este avant-garda civilizațiunei; este prima condițiune a timpului în care trăim, pentru viețuirea oricărui om; este factorul puternic al tuturor invențiunilor; este ceea ce poate face pe om a fi creștin adevărat și bun cetățean. Instrucțiunea este cheia trecutului prin ajutorul căreia, observându-l, putem vedea viitorul. Printr-înșea omenirea evită toate dificultățile și nenorocirile prin cari s-a strecurat în decursul timpurilor. Instrucțiunea unită cu educațiunea adevărată constituie moralitatea, condițiune indispensabilă pentru fericirea unui stat, a unei societăți.”; „...este sufletul omenirii...”; omul instruit știe tot, cunoaște tot, trăiește ca de la începutul lumii până acum. Știe cine a fost pe pământ și cum a fost. Știe cine suntem, de unde venim și unde mergem. Cunoaște pe Dumnezeu de-aproape și pune temei credinței sale într-însul.”

Nu! Nu exagerez dacă afirm că inimosul Constantin Dobrescu — Godinești reușise să-și formeze o cultură generală și mai ales de specialitate de invidiat chiar și azi. Extrem de informat; cu un nesățiu de lectură nestăvilit, european lipsit de prejudecăți, în prelegerile sale aborda cu voluptate idei de stringentă actualitate, unele din ele de o modernitate indiscutabilă, revoluționare, anticipând uneori modalități ontologice de tratare a insului uman. Sursele sale profesionale l-au inclus, fără îndoială, pe un Constantin Dimitrescu — Iași (1849—1923), filosof, sociolog, estetician și pedagog român, ale cărui cărți — „Conceptul de frumos”, „Nevoia de ideal”, „Două morale” — l-au influențat negreșit. Și, spre lauda lui, pe o Sofia Nădeide (1856—1946), publicistă română, dezbătând probele sociale, militând pentru emanciparea femeii, sub zodia mișcării socialiste. Cum astfel, dacă nu prin această prismă „socialistă”, poate fi interpretată o asemenea cascadă de aserțiuni „feministe”? Domnilor, dacă instrucțiunea este necesară și avantajoasă pentru băieți. nu mai puțin este și pentru fete. Aceste ființe, menite a forma a doua parte a familiei, putea-vor ele să mai rămână mult timp în ignoranță? Mai privi-se-vor ele mult timp ca un obiect de puțină importanță în familie? Putea-vom noi progresa fără ajutorul femeii?... Până când femeia de la sat nu va fi cultivată, noi vom sta tot înapoi. Nu vom fi fericiți, nu vom avea copii buni, harnici, morali și economi. Nu vom scăpa de sărăcie și de specula străinilor. Nu vom avea agricultură rațională, nu vom fi patrioți, nu vom avea industrie și meserie, nu se va răspândi igiena la sat, nu vom scăpa de superstițiuni”.

Iată-l cuvântând despre educațiune, în iunie 1884, cu aceeași neobosită însuflețire, sintetizând teorii aspre despre raporturile logice dintre familie și școală (vezi „educația liberă”, „educația nouă”), într-un stil percutant, antologic: „Școala împreună cu familia sunt chemate a forma educațiunea generală a omului. Școala și familia, amândouă, trebuie să lupte pentru formarea omului deplin. Ambele trebuie să lupte zi și noapte, pentru realizarea aspirațiunilor Românismului”.

Fie că redactează memorii asupra soartei ingrate, nenorocite a învățătorului

rural, altfel însărcinat cu o misiune nobilă și onorabilă, de luminător al satului, ori articole publicate în „Parângul” (1891) în care se referă la patriotism în școală („Viermele care strică patriotismul este strâmtul egoism, este oarba iubire de sine”) glosând în deplină cunoștință de cauză pe implicarea sentimentală a dascălului în predarea unei lecții de istorie și geografie a patriei, Constantin Dobrescu - Godinești se simțea mereu dator să expună stările reale de lucruri ministrului Cultelor și Instrucției Publice, C. Boerescu, prefectului Dumitru Frumușanu, într-un 22 iulie 1889, la mănăstirea Tismana, ca și preasfinției sale Părintele Eparchiat, în ziua de 13 august 1889, într-un bâlci la Godinești.

Discursurile sale, fulminante, docte, pronunțate la mai toate conferințele învățătorilor din Gorj, au argumentat preocupările de căpătâi ale unei personalități complexe, ale unui intelectual cu autoritate și notorietate publică. Ca scriitor, poet și nuvelist în speță, C.D.G. a știut să se situeze la înălțimea marilor scriitori pe care țările românești îi dăduseră deja. În „Despre unire și ajutoarele în caz de nenorociri” istorisirea se desfășoară cu finalitate utilă, în manieră slaviciană, pățania lui Moș Stanciu și a fiilor săi ilustrând ideea că „unde-i unul nu-i putere, unde-s doi puterea crește”. Altă nuvelă „Fudulie ori foc?” înfierează la modul fățiș educativ vicii omenești recomandând modestia, munca, traiul cumpătat, înțelegerea ș.a.m.d. Genul acesta de povestiri cu vădită tentă pedagogică erau la modă, dar ele își întemeiau în Gorj o literatură autentică, originală, de inspirație populară, socială și psihologică. O temelie pe care și-a clădit opera un romancier ca Vasile Băran, un publicist și eseist ca Titu Rădoi, un autor de proză scurtă ca Miron Dobroiu, un strălucit erudit ca Petre Popescu Gogan, un distins scriitor ca Sabin Velican, un ilustru profesor ca Nicolae Al Lupului, și atâția alții, care nu trebuie să-i uite niciodată pe acești deschizători de drumuri, pe acești întemeietori, pururea vegheați de semnul sacru al adevărului istoric pe care l-au promulgat cu tărie și al binelui național pe care au dorit și în parte au reușit să-l și promoveze.

II. Modernitatea clasicilor

II.1. Eseuri despre timp

1. Ochiul conștiinței

Acesta-i timpul. Un periplus al sinelui. O cristalină procesiune. Și una peste alta, ipotezele. Timpul întreg e întregul. Imaginea. Ființa de la început până la sfârșit. Admir cu nesaț strada așa aglomerată cum e, neliniștită, în veșnică mișcare, concretizare sublimă și inspirată a timpului. Și-i admir pe oamenii care n-au timp: se grăbesc să ajungă undeva, într-un loc anume care-i așteaptă. Deschid fereastra să-i văd mai bine. Să le disting îmbrăcămintea, încălțăminte, fețele, cuvintele. Sunt superbi în exuberanța lor molipsitoare. Grupuri-grupuri, cu nevăzute fire legați, atrași de uriașul magnet. Se pierd în perspectivă. Nu

mă plictisesc urmărindu-i: îi iubesc. Iubindu-i mă descopăr pe mine însumi. Și gândesc. Dintotdeauna gândirea l-a vindecat pe om de melancolie. Timpul extern. Întemeiat pe semnele dintâi, pe sunetele dintâi. Zborul vertical al primei secunde. Și totuși fără număr. Existențe cumulate în oglinda nemorții. Cândva zeu între zei, reprezentând primordialul, aflându-se în toate lucrurile și în nici unul din ele. Acum retortă a visului, motivare perfectă a formelor vii, sălășluind laolaltă spre a ivi ochiul conștiinței, numele acestuia, imposibil de rostit.

2. Starea de crepuscul

Nu se întâmplă nimic. Sinea mea freamătă, înfricoșată. Parcă ar sta să plouă. Vântul inhibă frunzele cu placiditatea mișcării sale. O mișcare molcomă, gândită, o tactică de învăluire a indiferenței cu care aștept. Prin fereastra întredeschisă înaintează spre mine, spre memorie, spre dorința de a fi altfel, un val de aer cald, îmbibat de maturitatea verdelui, un verde de iulie, triumfător. O ramură de dud sterp se leagănă, ca un pendul, în relieful privirii, invizibil mie dar viu, enervant de neted, ca o oglindă. Plopii zvelți, trufași, proiectați spre cer de patima pământului de a-și sonda propria eternitate anunță liniștea, o zonă de acalmie în timpul acesta continuu. Acum, docil, soarele, împotriva impulsului primar (să fie norii? să se opună aceste forme proteice fervorii lăuntrice? să aibă ei forța de a stăvili înălțarea? prin ce miracol?) cade în apus; ca un măr vișiniu într-o baltă de păcură. Asist neputincios la schimbările din peisaj; nimeni nu cântă, nimeni nu țipă, nimeni nu se împotrivește; doar un individ ca mine, naiv și disperat, reflectând asupra sa și a preajmei, se încăpățânează să creadă în adevăr, în valoarea absolută a existenței. Și nici vorbă de ploaie. Doar adieri blânde, plăcute și starea de crepuscul a voinței.

3. Subiect suveran

O eroare se plătește până la exasperare. O eroare gravă, cu urmări nefaste, cu atât mai mult. Care să pecetluiească destinul unui om. Iarăși seară. Sistemul nervos racordat la uzinele textului, adaptându-și mecanismele din mers, forțând inalterabile substanțe, imagine, descătușate de legile realului. Și teama de timpii morți. De sufocarea între pilonii robuști, uriași ai necesității. Dincolo de porți, în agoră în agitația teribilă a străzilor capitonate cu simfoniile copleșitoare ale vieții și muncii, în fața oglinzilor transformate în clopote. Fascinat de intuiția contemplatorului și de nesocotința intervențiilor sale în desfășurarea evenimentelor, dându-le o turnură inedită, inserții în conștiința comună, asumate prin risc, prin jertfa de sine. Și renunțând, pentru moment cel puțin, la întrebările proprii, supunându-mă automat intereselor generale. Amară propoziție, ființa negându-și fireasca aspirație spre calitatea sa de subiect suveran pe sintagma vieții sale unice, irepetabile.

Cum de greșisem? Ce mă dezorientase încât să mă pierd în labirintul

propriei obsesii? Îi știam fiecare secret, fiecare formulă. Sau numai credeam că-l cunosc, când de fapt el exista orgolios și straniu, oricând pregătit să-și afirme independența. Îmi amintesc. O crizantemă imensă, intrându-mi pe fereastră, uluindu-mă cu petalele-i transparente, în corpurile cărora înotau chipul meu și-al ei, unul lângă altul, cerșindu-și reciproc iubirea. Și destrămându-se văzând cu ochii, risipindu-se în aerul descântat al camerei, anunțându-mi astfel ireparabila greșală. Pe care o plătesc, iată, acum, și o voi plăti, exasperat toată viața.

4. Disciplina metamorfozei

Ființa se reduce uneori la esența sa: tensiunea insuportabilă provocată de amânarea deciziei. În curând străzile vor fi străjuite doar de neoaie și paznici de noapte; blocurile – uriașe catacombe ale somnului, celula lângă celulă, coridoare spre coridoare, labirinturi aproape ideale rătăcirilor definitive; arborii îmbâcsiți de anonimie poate ar fi vrut să-și asume disciplina metamorfozei, dar iată-i aceiași, demni, orgolioși, sub povara lor de eoni vegetali; dilatarea clipei, revărsarea ei peste margini, vulcan în erupție, devastând cu lava-i incandescentă ideea protectoare, spațiul exagerat de tandru, chiar bleg, bleg de-adevăratelea, lăsându-se otrăvit de substanța lividă, neîpotrivindu-se, nearătându-și forța neutralizatoare. De ce? Să se anunțe astfel evenimentul mult așteptat?

Brusc începe să plouă. Apa izbește în geamuri, se scurge pe pervaz, pe pereți spre pământ, ducându-mă cu sine spre adânc, purtându-mă în moleculele calde, melancolice, printre pietrele oarbe, dar însuflețindu-se la trecerea mea să-și spună istoria, printre rădăcinile noduroase, încolăcindu-și materne trupul absorbit pe neașteptate de nesfârșitul vârtej.

II.2. Lada de zestre

În odaia de la drum au părinții mei o ladă.
 Zestrea bunilor din veac stă în ochiu-i adunată
 și în loc de pleoape șapte lacăte pe șapte uși –
 șapte tainițe secrete despre care aminte nu-și
 mai aduc părinții, cine le-a sculptat cu-atât nesațiu –
 o-mpărțire cu migală a unui edenic spațiu.
 Arborele-jertfă n-a plâns când securea i-a tăiat
 drumul sevei, legătura cu pământul afânat;
 știa rostul său, esența supraviețuirii sale –
 lada cea de zestre, urna timpului închis cu jale,
 asemeni cenușii; focul arde-ntruna-n sfânta vatră
 – mod al Soarelui-Ființă, fața lui transfigurată.

Lada asta, un miracol, o plămădă a unor mâini
 de țăran în care arta e ca miezul alb în pâini,
 o purta mereu cu sine EMINESCU, peste tot,
 cu puterea lui fantastă, de profetic voievod,
 își păstra în ea, cu taină, manuscrisele – tezaur;
 și era de lemn, crăpată de vechime, nu de aur.
 Dar nimic din cele care pier cu-atâta ușurință
 n-au ros blana cetluită și-ncrustată cu știință
 de acel atât de simplu după vorbă, după port
 cioplitor, însă c-un suflet în deplin, sublim acord
 cu pădurile, cu apa din izvoare, cu câmpia,
 munții, nourii, lumina astrilor, melancolia
 lunii, străbătând fereastra lui de solitar poet
 și-astăzi, când în geam își bate teiul crengile încet.
 Și gândind la acel suflet, propriul suflet și-1 simțea
 tot mai luminos, un templu, o utopie, o stea.

X X X

„Las această mare ladă purtătoare de istorii
 generațiilor toate ce-or veni. Scârboase molii,
 dispăreți cu neamul vostru din odaia mea săracă,
 nu găsiți pe-aici decât pe umbra-mi strat

de promoroacă,

nu aflați decât un spirit ce-și consumă propriul foc
 sastisit de-atâtea fără noimă legi și nenoroc
 dar atât de plin de grija unor biete foi umplute
 cu un scris în care gându-mi făr' de moarte, absolut e
 și a unor cărți prin care timpul însuși mi s-a dat
 și prin care am fost lumii de-nțelesuri împărat.
 Deci eu las această ladă purtătoare de cuvinte,
 de amarele-mi reflecții și de luările-aminte,
 și de versurile-mi smulse din străvechile-arhetipuri,
 din acest real asemeni mișcătoarelor nisipuri,
 propriului popor, o mare nesfârșită spre trecut
 și spre viitor, pe care în corabia-mi de lut,
 tot călătorind, și singur, nu m-am rătăcit vreodată
 ci-am atins nemărginirea cu-a mea inimă curată
 împăcat față de lucruri dar cu sinele-mi închis
 ca un cerc. Deci las ca zestre manuscris cu manuscris,
 cu prețul vieții mele, sorții opunându-i un
 teanc de foi îngălbenite, suprapuse, ca și cum
 n-aș cunoaște că ființa s-a născut din neființă,

---

că eu însumi par ridicul sub a timpului voință,
că pătruns sunt de durerea de-a mă fi retras la masa
mea de brad, când idealuri îmi regenerează Casa.
Și voi șoareci fără de milă, mai duceți-vă la dracu'!
Ci nu-mi roadeți rodul frunții, pentru care însuși
veacul
va depune mărturie. C-am dus numai mai departe
ce-nceput-au ei, rapsozii, cronicarii,

MAREA CARTE”.